

Arhitektura pravnega odločanja

dr. Mojca M. Plesničar

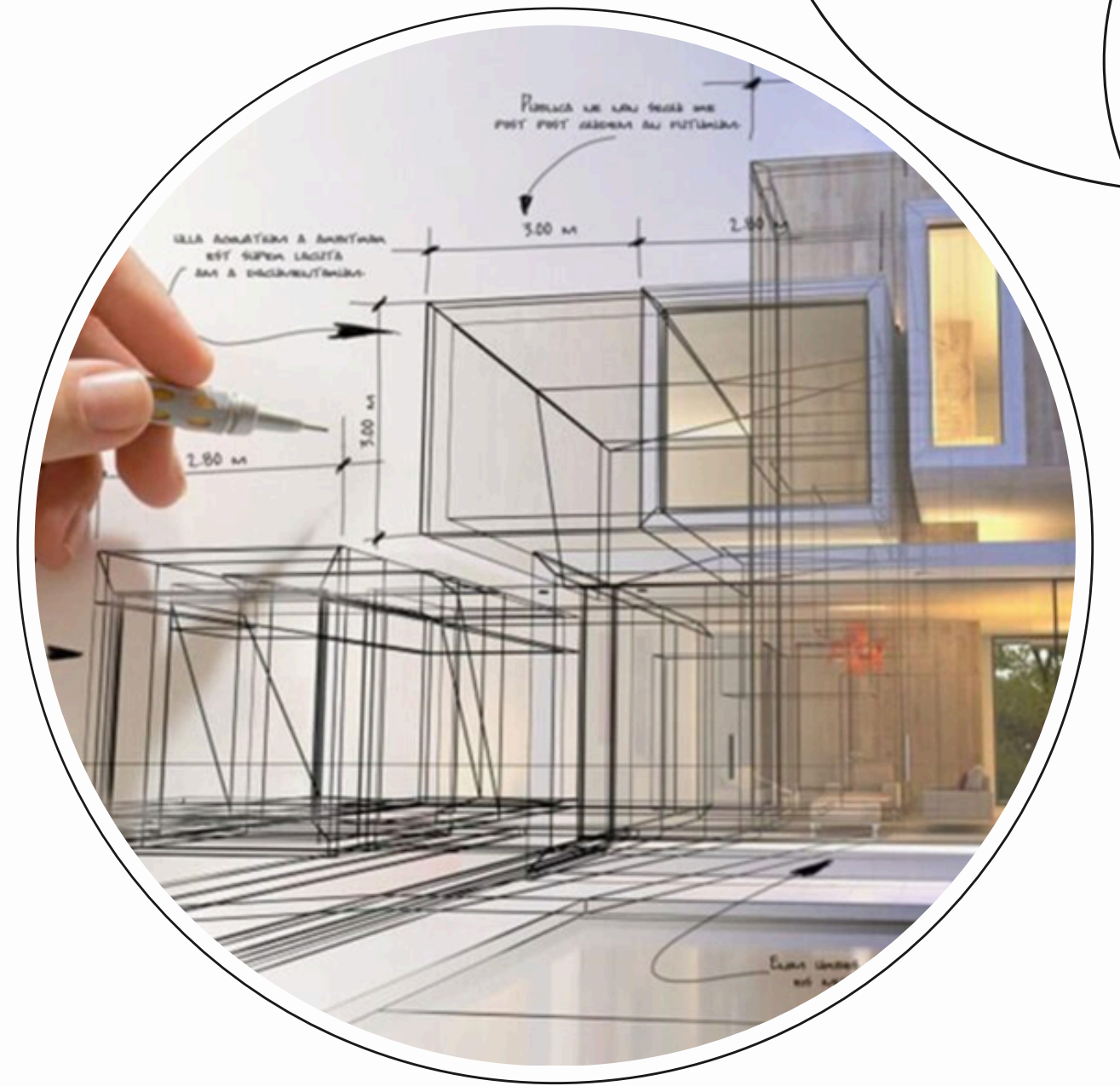
INŠTITUT ZA
KRIMINOLOGIJO
pri Pravni fakulteti v Ljubljani

European Research Council
Established by the European Commission

Arhitektura

- Arhitektura je proces in umetnost načrtovanja, oblikovanja in gradnje struktur, ki lahko segajo od zgradb in urbanih prostorov do digitalnih sistemov in abstraktnih modelov odločanja.
- **Več vrst arhitekture**
 - Fizična arhitektura
 - Digitalna arhitektura
 - Sistemska arhitektura
 - Arhitektura odločanja

Arhitektura izbire

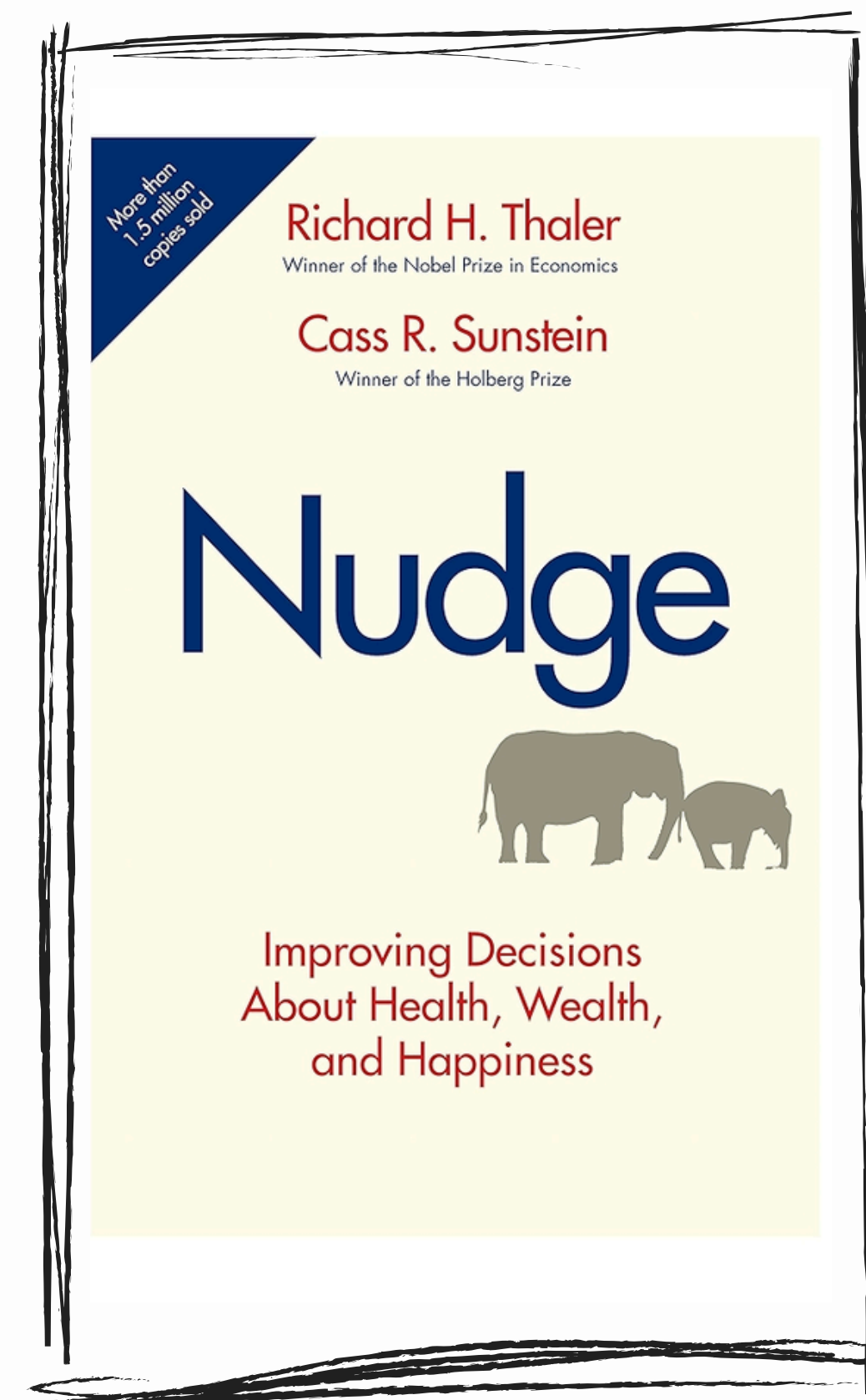
= Oblikovanje različnih načinov, na katere so v posamezni situaciji predstavljene možnosti, med katerimi izbira posameznik, z namenom vplivanja na končno odločitev.

Temeljno delo:

- Ljudje sprejemamo odločitve na podlagi konteksta, ne zgolj racionalnega premisleka.
- Vsako okolje že vsebuje elemente arhitekture izbire, četudi jih ne opazimo.
- Dregljaji usmerjajo vedenje, ne da bi omejili svobodo izbire.

Temeljne postavke arhitekture izbire

- Odločevalci „ne odločajo v vakuumu“ (Thaler et al., 2010).
- Značilnosti okolja odločanja pomagajo „izgraditi posameznikovo izbiro“ (Camilleri & Larrick, 2015).
- Posledično ne obstajata „nevtralno okolje“ ali „nevtralna arhitektura izbire“ (Thaler et al., 2010; Yeung, 2016).

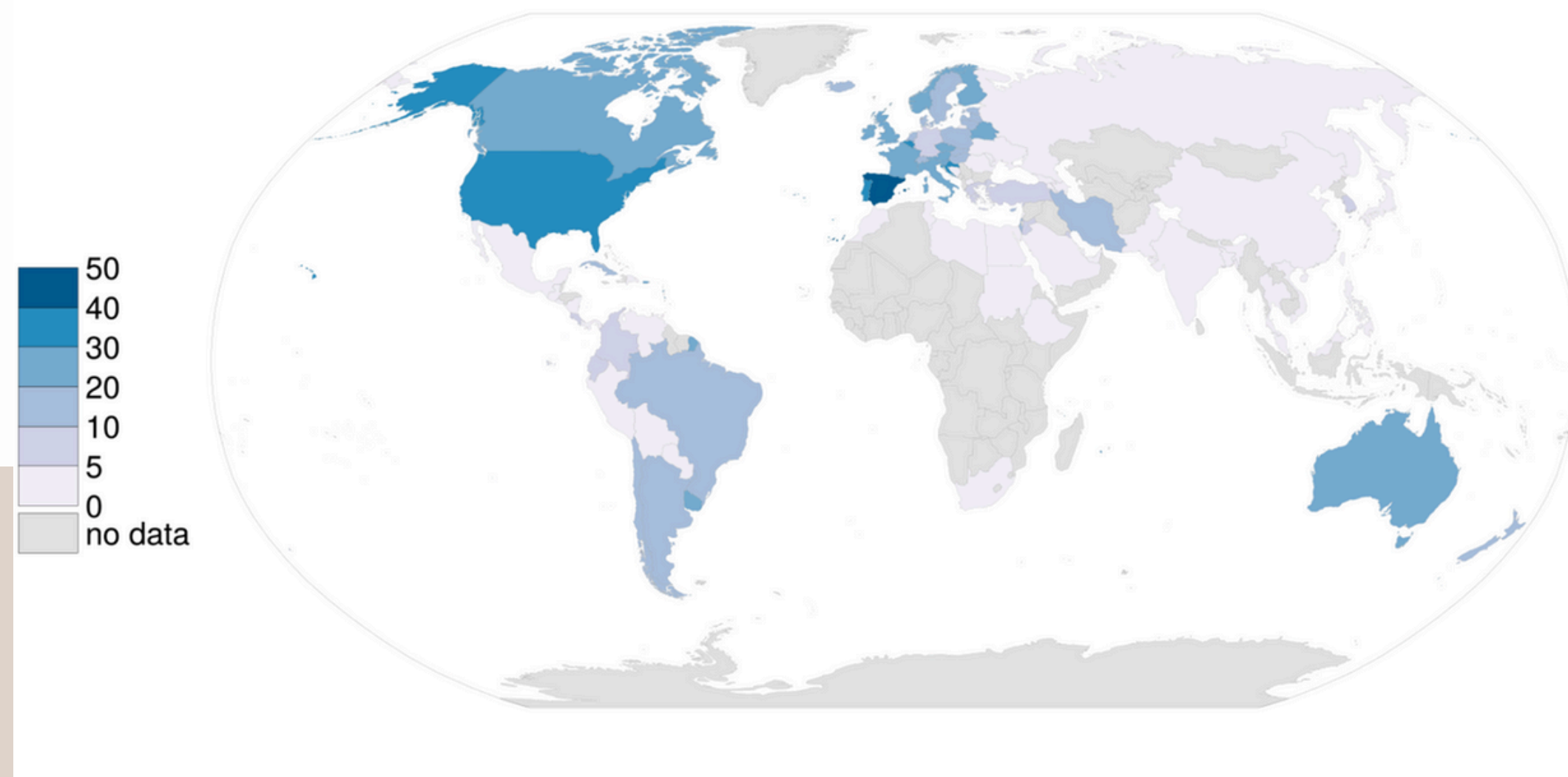
Primer: Darovanje organov

Opt-in

Posameznik se mora aktivno registrirati kot darovalec.

Opt-out

Posameznik je privzeto darovalec, razen če se odloči za izstop.

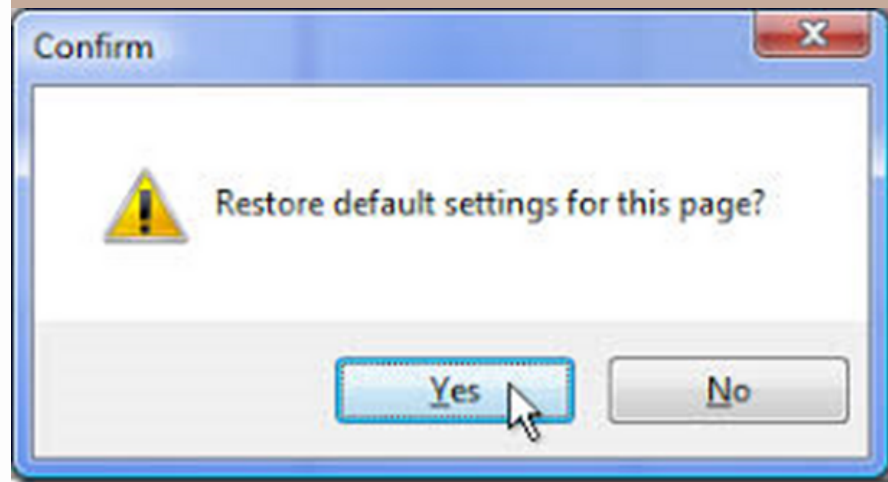

Orodja arhitekture izbire

Privzete nastavitve

Opozorila in povratne informacije

Časovne omejitve in zaveze

Spremembe v fizičnem okolju

Družbeni odzivi

★☆☆☆☆ **Legos came broken**
Reviewed on December 23, 2019
Style: Standard | **Verified Purchase**
My Lego set was broken when I opened it!

Poenostavitev in okvirjanje informacij

Arhitektura izbire in pravo

Pravo kot zaprt arhitekturni sistem

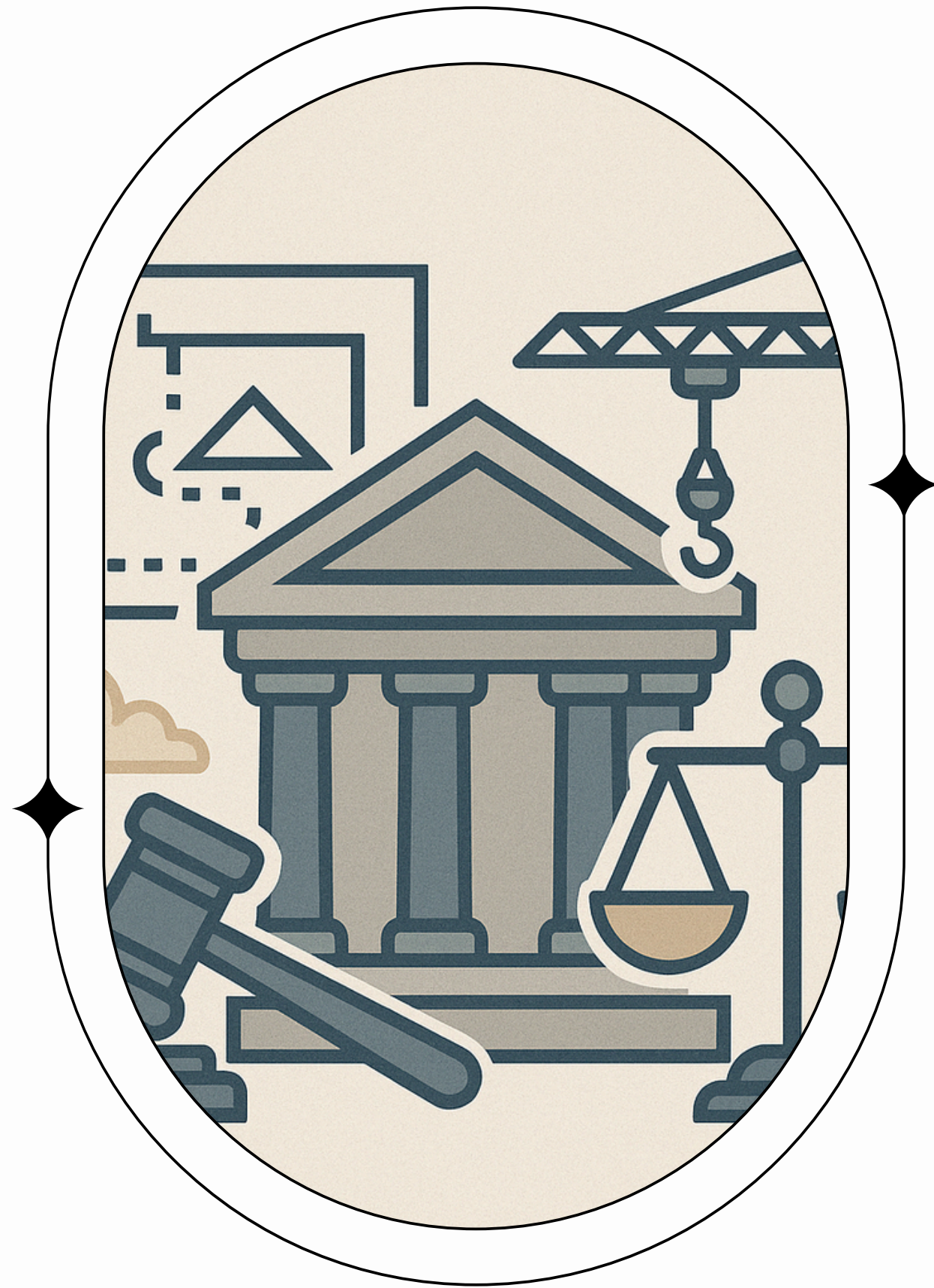
- elementi okolja: deležniki, postopki, ustaljene prakse
- NIZ odločitev skozi sistem

Naslovniki pravnih norm

- vplivati na končne naslovnike
- etičnost, manipulativnost, svoboda

Od laičnih odločevalcev k profesionalnim odločevalcem

- profesionalizacija vedenjskih vzorcev ne odpravi
- profesionalno odločanje je posebna kategorija prav zato, ker združuje univerzalne človeške kognitivne omejitve s specifično institucionalno arhitekturo, v kateri odločevalci delujejo

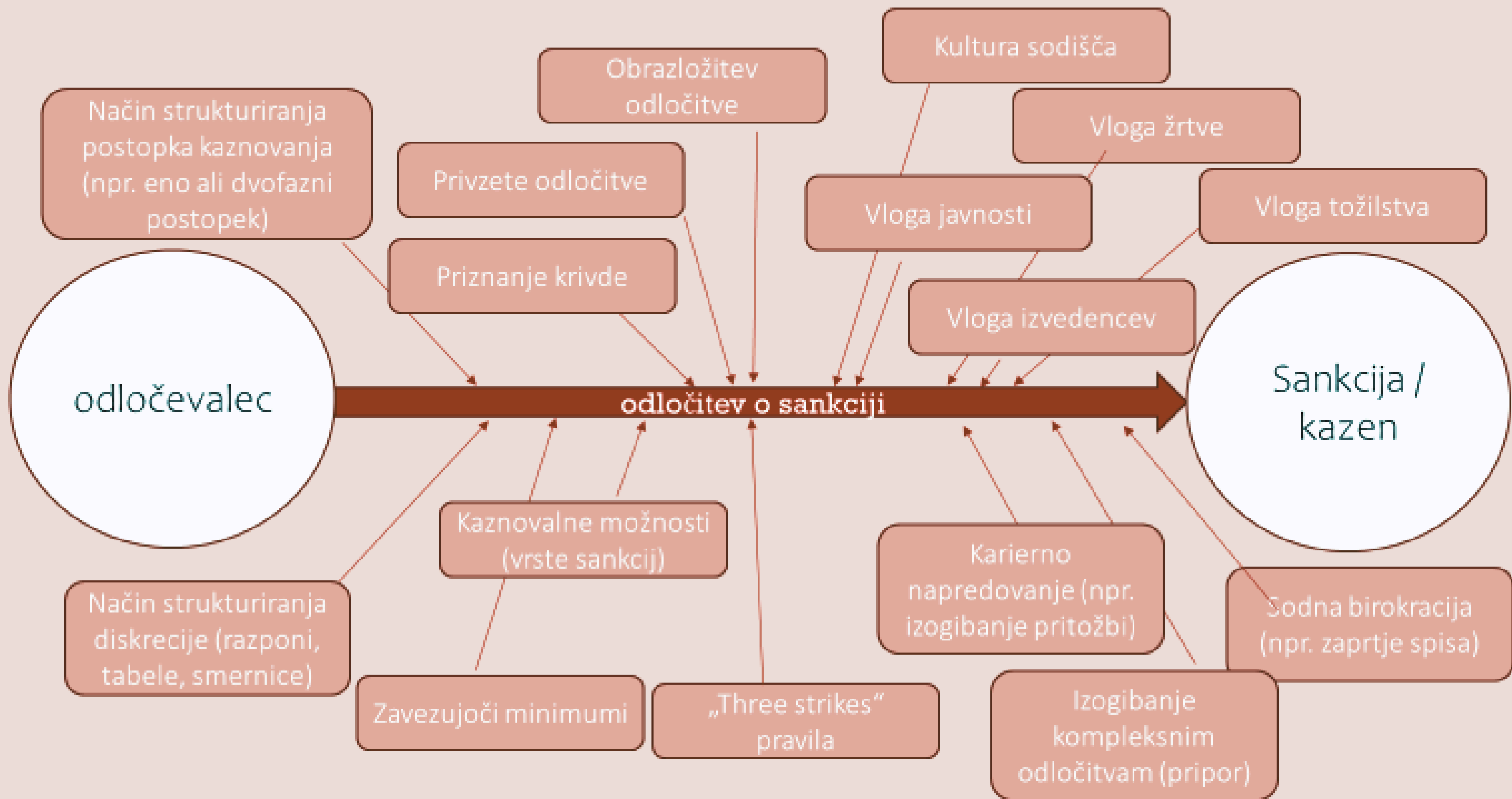

Profesionalizacija odločanja kot rešitev?

- **NE!**
 - Zmanjšanje, a nikakor ne odprava napak (Engel in Glockner, 2013)
- Sodniki
 - sidranje, uokvirjanje, utrujenost (*decision fatigue*) (Guthrie et al., Mussweiler et al., Danziger et al., 2011, etc.)
- Tožilci
 - predlog kazni (Mussweiler et al.)
- Odvetniki
 - višina odškodninskega zahtevka (Bystranowski et al., 2021, Champan in Bornstein, 1996)

Okolje odločanja o sankciji

Pravniki kot ustvarjalci ali žrtve ?

Dvojne vloge

odločevalci

IN

arhitekti izbire

- “zakonodajalec”
- odvetnik, tožilec ...
- sodnik

Etika vplivanja

- Libertarni paternalizem (Thaler & Sunstein, 2009):
“mehko usmerjanje brez prisile.”
 - Pri laikih: vprašanje avtonomije
 - Pri profesionalcih: vprašanje legitimnosti in ciljev
- Trije pogoji etičnosti (Schmidt & Engelen, 2020):
 - Transparentnost
 - Sorazmernost
 - Odgovornost

Arhitektura izbire: problem ali priložnost?

Nevtralnosti ni?

- Arhitektura izbire deluje vedno – vprašanje je **kako**, ne ali.
- Je problem, če deluje skrito; rešitev, če je zavestno in etično oblikovana.
- Naloga prava?

Oblikovati okolje odločanja, ki podpira premišljeno odločanje in transparentno usmerjanje.